

Correctievoorschrift HAVO

2025

tijdvak 2

economie

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 t/m 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommitteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*

Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn de volgende vakspecifieke regels vastgesteld:

Voor rekenfouten worden geen scorepunten afgetrokken. Wanneer echter de kandidaat bij een berekening kennelijk verzuimd heeft door schatting controle op het antwoord uit te oefenen, wordt voor deze fouten één scorepunt afgetrokken tot een maximum van drie scorepunten voor het hele examen.

Indien aan een gevraagde berekening geen eis is toegevoegd ten aanzien van de nauwkeurigheid van de afronding, dan elke juiste manier van afronding goed rekenen.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Macro-dilemma's

1 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door de recessie krijgt de overheid minder belastingontvangsten, hierdoor neemt het overheidstekort toe. Om de begrotingsafpraak na te komen moeten regeringen bezuinigen / de belastingtarieven verhogen. 1
- Hierdoor nemen de bestedingen / neemt de effectieve vraag af en daalt het bbp verder, waardoor de recessie groter wordt. 1

2 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door anticyclisch begrotingsbeleid in andere EMU-landen stijgt het bbp in die landen, waardoor (de consumptie en) de import van die landen zullen toenemen. 1
- Daardoor kan Nederland meer exporteren en produceren waardoor het bbp in Nederland ook zal toenemen. 1

3 maximumscore 3

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- Een deel van de overheidsbestedingen van andere EMU-landen komt via hun import terecht in Nederland. Hierdoor stijgen de productie en het inkomen in Nederland. De belastingopbrengsten hiervan verbeteren het Nederlandse overheidssaldo. 2
- Als andere EMU-landen anticyclisch begrotingsbeleid gaan voeren zullen zij de belastingen verlagen of de uitgaven verhogen waardoor het overheidssaldo verslechtert. 1

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juist antwoord is:	
	Door anticyclisch begrotingsbeleid zullen overheden nu lenen. Deze leningen / rentebetalingen worden in de toekomst afbetaald.	1
	In de toekomst hebben overheden minder te besteden aan goederen / diensten / salarissen, waardoor de overheidsbestedingen zullen afnemen.	1
	of	
	Door anticyclisch begrotingsbeleid zullen de bestedingen in het land toenemen, waardoor de productie stijgt.	1
	Door het toegenomen bbp zal de overheid in de toekomst meer belastingen ontvangen, waardoor de overheidsbestedingen zullen toenemen.	1
5	maximumscore 2 (1) stijgt (2) toe (3) daling (4) verder stijgt	
	indien vier antwoorden juist	2
	indien drie antwoorden juist	1
	indien minder dan drie antwoorden juist	0

Opgave 2 Neem accijns met een korreltje suiker

6	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juist antwoord is:	
	Overmatige suikerconsumptie (met diabetes / overgewicht / tandbederf tot gevolg) leidt tot hogere zorgkosten.	1
	Deze kosten worden niet (of slechts gedeeltelijk) door de suikerconsumenten zelf betaald.	1
7	maximumscore 1 Een voorbeeld van een juiste berekening is: Gemiddelde suikerconsumptie:	
	$\frac{1,5 \text{ pond per persoon}}{6\%} \times 100\% = 25 \text{ pond suiker per persoon}$	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 2

grafiek 2

Een voorbeeld van een juiste uitleg is:

Bij de lage inkomens in grafiek 2 ontstaat er bij eenzelfde prijsverandering een relatief grotere hoeveelheidsverandering dan bij hoge inkomens.

Dan is de vraag naar suiker prijselastischer voor de lage inkomens.

Opmerking

0 of 2 scorepunten toekennen

9 maximumscore 3

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

- berekening nieuwe evenwichtsprijs: $1,5P - 7 = -0,5P + 5 \rightarrow P = 6$
 nieuwe evenwichtshoeveelheid: $Q = 1,5 \times 6 - 7 \rightarrow Q = 2$ 1
- oude evenwichtshoeveelheid: $Q = 1,5 \times 4,50 - 4 \rightarrow Q = 2,75$ 1
- procentuele afname: $(2 - 2,75) / 2,75 \times 100\% = -27,3\%$
 (De doelstelling wordt dus bereikt.) 1

10 maximumscore 3

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- oppervlak consumentensurplus: ABC 1
- oppervlak producentensurplus: HIJ of BCD 1
- oppervlak accijnsopbrengst: BCIH of DCIJ 1

Opgave 3 Vraag en aanbod van aandelen

11 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- Door de dalende aandelenkoersen daalt het vermogen van consumenten. Hierdoor zal het consumentenvertrouwen verslechteren. 1
- Hierdoor gaan consumenten / bedrijven minder besteden, waardoor de productie zal dalen. 1

12 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- De Fed heeft de rente verhoogd; zo wordt sparen gestimuleerd / lenen afgeremd. 1
- Hierdoor dalen de binnenlandse bestedingen, waardoor de inflatie zal afnemen. 1

Vraag	Antwoord	Scores									
13	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juist antwoord is:										
	Een hogere / lagere rente leidt tot meer / minder sparen (of minder / meer lenen), waardoor de bestedingen afnemen / toenemen en de winstverwachting van bedrijven zal dalen / stijgen.	1									
	Hierdoor zal de vraag naar aandelen van deze bedrijven dalen / stijgen. Dit leidt tot een daling / stijging van de aandelenkoersen.	1									
14	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juist antwoord is:										
	Een hogere / lagere rente leidt tot hogere / lagere bedrijfskosten.	1									
	Dit leidt tot een daling / stijging van de investeringen in kapitaalgoederen, waardoor de productiecapaciteit zal dalen / stijgen.	1									
15	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juiste berekening is:										
	<table> <tr> <td>aankoop: $4.000 \times 149,40 + 6.000 \times 14,61$</td><td>\$ 685.260</td><td></td></tr> <tr> <td>verkoop: $4.000 \times 187,50 + 6.000 \times 18,32$</td><td><u>\$ 859.920</u></td><td></td></tr> <tr> <td>winst</td><td>\$ 174.660</td><td>1</td></tr> </table>	aankoop: $4.000 \times 149,40 + 6.000 \times 14,61$	\$ 685.260		verkoop: $4.000 \times 187,50 + 6.000 \times 18,32$	<u>\$ 859.920</u>		winst	\$ 174.660	1	
aankoop: $4.000 \times 149,40 + 6.000 \times 14,61$	\$ 685.260										
verkoop: $4.000 \times 187,50 + 6.000 \times 18,32$	<u>\$ 859.920</u>										
winst	\$ 174.660	1									
	winst in procenten van aankoop: $\\$ 174.660 / \\$ 685.260 \times 100\% = 25,49\%$	1									

Opgave 4 Verzekeraar neemt geen risico

16	maximumscore 2 (1) verplichte (2) oligopolistische markt (3) onvolkomen (4) kostenvoordeel	
	indien (1) en (4) juist	1
	indien (2) en (3) juist	1
17	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juist antwoord is:	
	Zorgverzekeraar A heeft een groter marktaandeel en kan daardoor de constante kosten van de campagne over meer klanten verspreiden, waardoor de gemiddelde constante kosten (voor A) lager zijn.	1
	Hierdoor is de kostprijs bij verzekeraar A lager. Als zorgverzekeraar A geen campagne voert en zorgverzekeraar C wel, dan zal zorgverzekeraar C studenten winnen (+9%), maar minder als zorgverzekeraar C geen campagne voert en zorgverzekeraar A wel (+10%).	1

Vraag	Antwoord	Scores
18	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juist antwoord is: - De dominante strategie van verzekeraar A is campagne voeren, omdat $+10\% > 0\%$ en $-1\% > -5\%$. De dominante strategie van verzekeraar C is ook campagne voeren, omdat $+9\% > 0\%$ en $-1\% > -6\%$. - Het (Nash-)evenwicht is dat beide campagne voeren. Ze komen hierdoor in een suboptimale uitkomst / 0% ; $0\% > -1\%$; -1% dus er is sprake van een gevangenendilemma.	1 1
19	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juiste uitleg is: - De acceptatieplicht kan ertoe leiden dat de ene verzekeraar relatief veel slechte risico's heeft, terwijl andere verzekeraars juist relatief veel goede risico's hebben. - Door het vereveningsfonds worden deze verschillen aan schade-uitkeringen verminderd / wordt voorkomen dat verzekeraars met alleen maar slechte risico's failliet gaan.	1 1
20	maximumscore 2 Een voorbeeld van een juiste uitleg is: - Door doelgroepencampagne probeert de verzekeraar vooral goede risico's, zoals studenten aan te trekken. - Door relatief meer goede risico's valt een deel van de vergoeding vanuit het vereveningsfonds weg, waardoor doelgroepencampagne financieel minder voordeel oplevert.	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 5 Economisch beleid

21 maximumscore 1

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

Een positief marktsentiment, want door het aangekondigde beleid zal het consumenten- of producentenvertrouwen toenemen.

22 maximumscore 3

- a: 5 (investeringen in infrastructuur)
- b: 1 (belastingverlaging)
- c: 2 (besteedbaar inkomen stijgt)
- d: 6 (particuliere consumptie stijgt)
- e: 3 (binnenlandse bestedingen stijgen)
- f: 4 (grenzen productiecapaciteit bereikt)

indien alle zes antwoorden juist	3
indien vijf of vier antwoorden juist	2
indien drie of twee antwoorden juist	1
indien een of geen antwoord juist	0

23 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juist antwoord is:

- Het overheidstekort leidt tot een toename van de overheidsschuld die toekomstige verplichtingen (rentelasten en aflossing) veroorzaakt. 1
- Deze verplichtingen moeten (uiteindelijk) met toekomstige belastingontvangsten worden betaald. 1

24 maximumscore 2

Een voorbeeld van een juiste berekening is:

- schijf 1 = \$ 44.725 x 0,20 = \$ 8.945
- schijf 2 = (\$ 50.000 – \$ 44.725) x 0,24 = \$ 1.266
- totale belasting van de schijven = \$ 8.945 + \$ 1.266 = \$ 10.211 1
- totale verschuldigde belasting = \$ 10.211 – \$ 1.350 (heffingskorting) = \$ 8.861 1

Vraag	Antwoord	Scores
25 maximumscore 3	Een juist antwoord bevat:	
	- het correct berekenen van het oude en nieuwe belastingbedrag. - het correct berekenen van de gemiddelde belastingtarieven. - het correct berekenen van het verschil in procentpunten.	1 1 1
	Een voorbeeld van een juiste berekening is:	
	- oud belastingbedrag: $\\$ 40.000 \times 0,32 = \\$ 12.800$ $\\$ 12.800 - \\$ 1.250 = \\$ 11.550$ nieuw belastingbedrag: $\\$ 40.000 \times 0,20 = \\$ 8.000$ $\\$ 8.000 - \\$ 2.375 = \\$ 5.625$ - oud gemiddeld belastingtarief: $\\$ 11.550 / \\$ 40.000 \times 100\% = 28,9\%$ nieuw gemiddeld belastingtarief: $\\$ 5.625 / \\$ 40.000 \times 100\% = 14,1\%$ - het verschil in procentpunten: $28,9\% - 14,1\% = 14,8$ procentpunten-daling.	1 1 1
26 maximumscore 2	Een voorbeeld van een juist antwoord is:	
	- Door de verhoging van de heffingskorting betalen de lagere inkomens in verhouding minder belasting dan de hogere inkomens (waardoor de inkomensverschillen kleiner worden). - Hierdoor is er sprake van een nivellerend effect.	1 1
	<i>Opmerking</i>	
	<i>Een juiste uitleg is voorwaardelijk voor de toekenning van het tweede scorepunt.</i>	
27 maximumscore 2	Een voorbeeld van een juist antwoord is:	
	- Door de belastingverlaging stijgt het besteedbaar inkomen, waardoor de effectieve vraag stijgt. - Door de stijgende vraag zal de productie gaan stijgen en neemt de vraag naar arbeid toe.	1 1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 23 juni.

6 Bronvermeldingen

Tabellen, grafieken en teksten

bron Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2025